

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre . . . 5 korona,
Egyes szám ára 4 fillér.

BEJELENÉ: HETEKÉVI: EGYEN-
szombaton és egyes rendki-
vüli alkalmakkor.

A VÁROS

SZERKESZTŐSÉG:

Városi közelejtér (városház,
földszint 7. sz. ide küldendők
a kéziratok.

KIADÓHVATAL:

Városi könyvnyomda-vállal-
lat irrodája, ide küldendők
az előfizetési díjak és ürde-
lések.

KÖZIGAZGATÁSI, KÖZMŰVELŐDÉSI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Főszerkesztő: VECSEY IMRE. ♦♦ Felelős szerkesztő: KONCZ AKOS.

Kiadóhely: Debreczen, a VÁROSI KÖNYVNYOMDA-VÁLLALAT.

Jelentés

Debreczen sz. kir. város Világítási Vállalatának 1909. évi IX. üzletéről.

Világítási vállalatunk ez évben fontos átalakuláson ment keresztül. A villamostelep üzembe helyezése magával hozta ezen üzletgk szervezését, másrészt városi felszerelési üzletünk fejlődése is kívánalomossá tette, hogy ezen rész is leválasztassék és külön üzletgként kezelessék.

Eképen jelen zárómádsádsainkban külön mérleggel és nyereség-vesztesség számlával szerepel a légszeszgyár, külön a villamos-telep, külön a városi üzlet.

Az átmenet sok munkával járt, de vállalatunk azért nem sínylette meg, sőt állandóan fejlődést és virágzást mutatott. Mért ha a légszeszgyárnál elmaradt is a szokásos emelkedése a fogyasztásnak, ez nem jelent hanyatlást. Egész évben állandóan készülték új gázfogyasztó berendezések, azonban több nagy fogyasztó, ezek között a város-háza, színház nagyrésztben villamos áramfogyasztásra tértek át. Minden jel arra mutat, hogy, kívált a mindjobbban terjedő gázfűtés útján az emelkedés ujra meg fog indulni.

Annál rohamosabb volt természetesen a villamos fogyasztás fejlődése és teljesen kielégítő városi üzletünk forgalma is.

De a szorosan vett üzleti tevékenységen kívül is jelentős tényekről adhatunk számot.

Még 1907-ben elkészítettük a Világítási Vállalat máksádsainak nyugdíjszabályzatát. A közgyűlés által elfogadva, több mint másfél évet felterjesztettük a kormányhoz megerősítés végett. Sajnos, még most sem érkezett véglegesen vissza, de azért 1909 szeptember havában általánosságban mégis jóváhagyást nyert és ennek értelmében mostani ábrószámádsunknál tekintettel vagyunk a nyugdíjalap megfelelő ellátására és pedig a szabályzatnak megfelelőleg 1908 január 1-ig visszahatólag.

A fogyasztók érdekét szolgálta azon javaslatunk, melynek alapján a közgyűlés a gáz árat 1910 január 1-től kezdődőleg világitásra 23 fillérre, ipari használatra 14 fillérre leszállította az eddigi engedmények és kedvezmények érvényben hagyását. A közönség bizonyára méltányolni fogja ezú alacsony árat, mely az ipari gáznál nemcsak Magyarországon áll egyedül, de a külföldön is nehezen találni párját.

A légszeszgyár 1909-ben nagyobbmértvű építkezéseknél volt színhelye. A villamos építkezések

befejezése után ugyanis égetően szükségessé vált a légszeszgyár kibővítése, hogy egyrészt a már is jelentkező túlterheltséget és a vele járó világitási zavarokat megszüntessünk, másrészt a várható fogyasztási szükségletnek éveken át megfelelhessünk. E munkálatok két évet vesznek igénybe, 1909-ben elkészülték a gázyár üzemi csöveinek kiserelésével, új hűtőbatteria és új gázóra felállításával, egyszersmind felépítettük és október 2-án üzembe helyeztük a vizgázgyárat. Mindeme létesítmények kerekén 204,000 koronába kerültek és kitűnően sikerült, valamint kifogástalanul és jó üzleti eredménnyel dolgozik az 1908. év végén elkészült Ammoniak-só gyárunk is. A légszeszgyári munkálatok második része, egy 12,000 köbméteres gáztartány és egy 2300 méter hosszú új utcai főcsővonal kiépítése 1910-ben fog megkezdődni. Az előmunkálatok és verseny-lárgyalások igen kedvező eredményvel már befejeztették és kétségtelennek tartjuk, hogy a munkálatok kivételé is sikerülni fog, miáltal évek hosszú sorára biztosítva lesz a gáznál bőséges szolgáltatása. A gyártelepen kívül utcai csőhálózatunk hosszát 530 méterrel növeltük, utcai lámpásaink 12-vel szaporodtak, a gázfogyasztók száma 1940-ről 2009-re emelkedett.

Műszaki tekintetben nem értük el az előző évek igen jó eredményét. Ennek oka azonban a már említett átalakítási munkálatokban keresendő, mert ezek miatt egész nyáron át hiányos berendezéssel és hónapon át exhaustor nélkül kellett dolgoznunk. Ennek következtése, hogy a szénből aránylag kevesebb gázt nyertünk és a kemencék kihasználása is gyengébb maradt. Meg is látszik hatása a gáz előállítás költségén, mely most csaknem 11 fillérre emelkedett. Azon reményben, hogy ez emelkedés csak muló jellegű, nem éltünk a világitási szabályzat kedvező rendelkezésével és a város fogyasztását az előző évhez hasonlóan 10 fillérrel számoltuk el köbméterenkint, bár nem hallgathatjuk el, hogy az új létesítmények kamaterhei mostantól fogva súlyosabban fognak gázyárunk üzleti viszonyaira nehezedni, holott annak haszna csak évek múlva lesz észrevehető.

Üzleti eredménye a légszeszgyárnak a szokásos szigorú leltározás és leírás eredményeképpen 160,071 kor. 01 fillér, 1298 kor. 84 fillérrel kevesebb, mint az előző évben.

Vagyona az óvadékokon és a Balogh Mihály-féle alapítványon kívül 1.135,930 kor. 92 fillér, tartozása pedig 302,808 kor. 22 fillér. A vagyonból

az ingatlan, gyár, csőhálózat és tartozékai az új létesítményekkel együtt 709,082 kor. 41 fillért, készpénz és takarékbetétek 55,068 kor. 82 fillért, a különböző leltárak és követelések 371,779 kor. 69 fillért képviselnek. Ez utóbbi alatt szerepel a villamos-telep és a városi üzletünk céljaira bocsájtott összegeken felül azon 59,000 korona is, mely a közgyűlés határozata értelmében a tiszta haszonból fogja házipénztár felségelésére fordítani, de amelyet már az év folyamán befizettünk. A tartozás alatt kitüntetett összegből 122,808 kor. 22 fillér a világiatási alapítványt illeti, míg 180,000 kor. az 1909-ik évi építkezések kifizetetlen része, melyet így kell kimutatnunk, mivel a leszámolás még nem történt meg.

A villamos telep 1908 október 2-án kezdte meg működését és első üzleti éve tulajdonképen 15 hónapot foglal magába és általában az jellemzi, hogy sokkal nagyobb arányban fejlődött, mint-ahogy vártuk.

Ev végéig ugyanis a villamos fogyasztók száma 1083-ra szaporodott, kiknél 13,300 izzó-, 245 ivó-lámpa és 120 motor (221·5 lóerővel) volt felszerelve. Ezen kívül 51 utcai ivó-lámpa és 105 utcai izzólámpa. Másrésztől e gyors fejlődés a hálózat szerelői kiterjedését maga után, úgy hogy 1909. év végén 11·2 kilométer földalatti és 74·8 kilométeres földfeletti vezeték vonalunk volt 53 transzformátor állomással, melynek kapacitása 690·5 kw. Mindez jelentékeny befektetést igényelt és annál örvedetesebb, hogy villamos-telepünk üzleti eredménye a viszonyokhoz képest elég kedvezőnek mondható, mert a hiány sokkal kisebb, mint ahogy előirányoztuk és a jövőbe megnyugvással tekinthetünk. Egyedüli kedvezőtlen jelenség az, hogy a külső területeken, főleg a kertészeknek épített vezetékünk egyáltalában nem használatnak ki és nem hozzák meg a jövedelmet. Bármennyire óhajtánánk a kertészek villamosítását, e téren fokozott óvatossággal kell haladnunk, ha súlyos pénzügyi következményektől mentesek akarunk maradni.

A villamos számadása 11,936 kor. 69 fillér hiánnyal zárul. Összes vagyona 1.334,622 kor. 19 fillér, melyből az ingatlan, gyár és hálózat 1.323,430 kor. 05 fillér értéket képvisel. Az összes teher 1.346,558 kor. 88 fillér, melyből 23,896 kor. 89 fillér a légszuszgár követelése, a többivel a városnak tartozunk az építkezésre adott kölcsönökért.

A városi üzlet éve kedvező volt. Szerelőink úgy a gáz, mint a villamos szakmában állandóan el voltak foglalva és alacsony áraink és kifogástalan szolid munkánk és anyagunk mellett képesek voltunk veszteség nélkül zárni az évet szemben a kedvezőtlen eredményű előző évekkel. Városi üzletünk 1909-ben fogyasztók részére 220,851 kor. 49 fillér értékű munkát teljesített, vagyona leltári tárgyakban 137,359 kor. 12 fillér, követelésekben 75,638 kor. 66 fillér, összesen 212,997 kor. 78 fillér, mely összeggel teljességben a légszuszgárnak tartozik. Nyereség vagy veszteség nincs.

Az üzleti eredmény felosztását illetőleg a városi üzletnél intézkedésre nincs szükség. A villamos-telepnél javasoljuk a veszteségnek egyszerűen új

számlán előre vitelét, mert igen valószínű, hogy az 1910-ik évben kiegyenlítést fog találni.

A légszuszgár 160,071 kor. 01 fillér eredményre nézve javasoljuk, hogy a világiatási szabályzat szerinti jutalekokra fordítottak 18,408 kor. 17 fillér, a nyugdíjintézet 1908. és 1909. évi 5—5000 koronás javadalmazására, valamint e két évbéli munkabér utáni számlákra 20,000 kor. 17 fill., a házipénztárnak adassékát 59,000 kor.; a fentmaradó rész 62,662 kor. 84 fillér pedig csatoltassék az értékcsökkenési tartalékhoz, miáltal ez 567,459 kor. 39 fillérré szaporodik, míg a rendes tartalék 168,255 korona 14 fillér marad.

Debreczen, 1909 december 10-én.

Körner Adolf s. k.,
tb. főjegyző, elnök.

Debrozoni Jenő s. k.,
gépészmérnök, igazgató.

A tüdővész terjedésének meggátálása.

Moson vármegye feliratot intézett a kormányhoz a tüdővész terjedésének meggátálása érdekében és ezen feliratát nyomtatás végett megküldte az összes törvényhatóságoknak. Ezen átiratot a városi Tanács kiadta véleményezés végett r. Tüdős Kálmán tiszti főorvosnak. A jog- és pénzügyi bizottság az elmúlt héten tárgyalván az átiratot, meghallgatta Tüdős Kálmán dr. városi főorvos idevonatkozó javaslatát. Ugy az átiratot, mint a főorvos javaslatát a következőkben adjuk közre:

162. bll.

Moson vármegye közönségétől.

1102. alisp.

Nagyméltóságú m. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter Ur!

A tüdővész (tüdőgümőkór) hazánkban, mint, az fájdalom, közismert tény, különösen az alsóbb szegényebb néposztály körében, de a nagy magyar alföld gazdag, tulnyomóan magyarlakta vidékei is oly óriási mértékben pusztít, hogy ennek megszüntése a halálzási és megbetegedési arány csökkentése, már évek óta a kormányok és a társadalom állandó, fáradalmat nem ismerő törekvést képezi.

Sajnos, ezen fáradozás mindezeideig még nem járt szembe-tűnő eredménnyel, a tüdővészesben elhaltak száma hazánkban meghaladja évente a 60,000-et és pár százeczer tehető azok száma, akik ezen alattomos kór miatt évről-évre elvesznek a társadalom számára, mint hasznos munkacserk és a hazai kórházak beteganyagának tulnyomó részét alkotják.

A kormányok válltve a társadalommal, a preventív intézkedéseken kívül, mindezeideig főleg a már meglévő, jelentkező bajnak enyhítésére, a tüdővészesek gyógyítására törekedtek, amit az e célra szolgáló és már hazánkban is *tagadhatatlanul szép eredménnyel működő tüdővész-gyógyítói szanatóriumok* létesítésével óhajtának elérni. Azonban ezen intézetek felállítás és fenntartása oly áldozatokat kíván, hogy azok oly számban és arányban, mint azt a jelentkező betegek nagy tömege kívánja, nem létesíthetők. Ép ez okból a tüdőgümőkóroknak csak jelentéktelen töredéke részesül most még csak a szakszerű kezelés áldásaiban és csak kis része menthető meg és adható vissza ez uton a társadalomnak és hazának. A betegek tulnyomó része magára hagyva, többnyire kellő tanács, anyagi segély és támogatás nélkül sínylődik, veszélyeztetve környezetének testi épségét és csökkentve évről-évre hazánk munkabíró lakosságának számát.

A tüdővész elleni küzdelem ezen tapasztalható meddségének oka hazánkban a szegénységnek kívül, főleg a lakosságának nagyfokú tájkozatlansága a közegészségügy, az egészséges életmód legemlébb követelményeit illetőleg és merev elzárkózottsága minden e téren megkísérelt felvilágosító, reformáló törekvéssel szemben. Elenyésző csekély kivételtől eltekintve, hazánk az ősi, megrogzított rossz szokásokhoz ragaszkodik. Noha tulnyomó részben, vagyoni viszonyainál fogva tehető, tulzsufolt lakásokban él, a tisztaság és a higiénia legemlébb

követelményeit sem tartja be, úgy otthonában, mint nyilvános helyeken (utca, korcsma, iskola, templom) szerzte-szűjjel köpdős, lakásdát sohasem, vagy csak elvéve szellőzteti és takarítja. Hozzájárul mindezekhez az alkoholizmus ijesztő, nagymérvű elterjedése és a rossz szokás is, hogy közeli rokonok, a vagyon összetartása céljából vagy egyéb tekintetből összeházasodnak és így a betegségek (nevezetesen a gümőkór) iránti fogékonyt, utódaikba áttolják.

Mint hogy a tapasztalatok is azt mutatják, hogy a felnőttek kioktatását, felvilágosítását célzó ezen törekvések a fent vázolt rossz szokások elleni eddigi *küzdelmek eredményéhez nem vezetnek* és előre láthatólag nem is fognak sikerrel jární, mert a lakosság évszázados, örökölt maradásán, megrögzött téves előítéletein hajótörést szenvednek, itt az ideje nézetem szerint, hogy a *felvilágosítást a közegészségügyi iránti érzék kifejlesztését* már az iskolában a minden szép és jó iránti fogékony tanulóifjúságnál kezdjük meg és annak lelkebe igyekezzük becsopetgetni az egészséges életmód, az egészség védelmének alapfelveit. *Erre leghatásosabb eszköz a tanuló ifjúságnak kellő módon való felvilágosítása.* Meg kell ismertetni a nép gyermekének a betegség terjedésének a módját, a terjedés megállításának biztos eszközeit, hogy a fogékony lelkű tanuló ifjúság útján ezen közhazsma ismeretek az egészséges életmód elleni szabályai a szülői házba is eljussanak és ott is érvényesítsék lassankint áldásos hatásukat. Ez uton az évtizedek folyamán óriási, még pedig kedvező változás lesz észlelhető, hazánk közegészségügyi viszonyai terén.

A cél az iskola orvosi intézménynek szélesebb alapokra való fektetése és nevezetesen az elemi iskolákra való kiterjesztése révén lenne elérhető. Szükséges volna, hogy minden iskolának legfeljebb 10 tanteremre egy orvos, külön orvosa legyen, kisebb helyeken a kör- vagy községi-orvos, nagyobb helyeken pedig a kevésbé elfoglalt és arra alkalmas orvosok egyike, akinek kötelessége volna hetenkint legalább egyszer, de szükség esetén többször is, az iskola meglátogatása és ott a tanuló ifjúság, valamint a tanítói-kar egészségi állapotának, ugyanint az iskola helyiségek általános közegészségügyi viszonyainak megfigyelése. A tapasztalt hiányokról, azok megszüntetésének módjáról azonnal gondoskodna az iskolaiigazgatóság, vagy pedig az iskola fenntartó hatóság útján. Évente legalább egyszer előadást is tarthatna a tanítói karnak a közegészségügy valamely fontos kérdéséről.

Meg vagyunk győződve, hogy anyagi szempontból ezen intézmény létesítése nem róna túlságos nagy terhet az államra, mert a magyar orvosi kar lelkesedve a humánus és nemzetgazdasági szempontból oly fontos ügyért, bizonyos, az egész országra egyöntetűen megállapítandó tiszteletdíjért (tantermek után 50—100 korona) szívesen elvállalná a felelősségteljes, fáradságos megbízatást.

Elkerülhetetlenül szükségesnek tartanánk azonkívül, hogy *az egészségért már az elemi iskolák tananyagában is szerepeljen*; legelőszérűben a gyermekek értelmi fokának megfelelő „egészség-tani káté” alakjában. A tanítást az elemi iskolákban a tanítók, a középiskolákban pedig lehetőleg képzett iskola-orvosok végeztetheték.

Ez uton az évek folyamán minél több és több generáció kerülne ki az életbe, magával hozva az iskola falai közül a közegészségügyi iránti lelkesedést és helyes érzéket.

Ezek alapján javaslattunkat következőkben terjesztjük Nagyméltóságod elé — kérve annak elfogadását — és kérjük, hogy az előbb vázolt irányelvek figyelembe vétele mellett dolgoztasson ki és terjeszsen a törvényhozás elé egy törvényjavaslatot, az iskola orvosi intézménynek a fenntartásáig tartó elemi és községi iskolákra való nagyobb mérvű, egyöntetű kiterjesztése iránt, s hogy dolgoztasson ki a közegészségügyi tanács, tanügyi és egészségügyi szakértőket, valamint iskola-orvosok bevonásával egy, az elemi iskolák tananyagába beilleszthető „egészség-tani-káté”, amelyből már a szene tanulóifjúság elsajátíthatja az egészséges életmód elemi szabályait.

Kelt, Moson vármegye törvényhatósági bizottságának Magyaróvárott, 1908. évi április hó 22-én tartott évnegyedes rendes közgyűlésében. Moson vármegye közönsége nevében:

Ösgegyi,
alispán.

Komárom vármegye törvényhatósági bizottságának Magyaróvárott 1908. évi április hó 22-én tartott évnegyedes rendes közgyűlésén felvett jegyzőkönyv

162. ba.
1102. alisp.

kivonala.

A tüdővész elterjedésének megállítás tárgyában főorvosi előterjesztés.

Véghatározat.

A törvényhatósági bizottság a főorvos előterjesztését egész terjedelmében magáévá teszi és elhatározza, hogy a tüdővész elterjedésének megállítása tárgyában a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez *feliratot* intéz oly értelemben, hogy terjeszsen a törvényhozás elé egy *törvényjavaslatot az iskola-orvosi intézménynek az elemi és községi iskolákra való nagyobb mérvű, egyöntetű kiterjesztése iránt* és továbbá dolgoztasson ki a közegészségügyi tanács tanügyi és igazságügyi-szakértőket, valamint iskola-orvosok bevonásával, egy *elemi iskolák tananyagába beilleszthető „Egészség-tani káté”-t*, amelyből már a szene tanuló ifjúság elsajátíthatja az *egészséges életmód elemi szabályait*.

Egyidejűleg a törvényhatósági bizottság a tett indítványhoz képest az összes törvényhatóságokat a felterjesztés egy példányának áttétele mellett haszon szemelű felirattal leendő példolás végett megkeresi.

Olvasta és kiadta:

Sesszovrich,
várm. főjegyző.

Dr. Tüdös Kálmán tiszti főorvos javaslata:

Tekintetes Egészségügyi Bizottság!

A városi Tanács Moson vármegyének a tüdővész terjedésének megállítás tárgyában hozott határozatát azon megbízással juttatja hozzá, hogy a kérdésben nyilvánítás véleményét és azt terjeszsen az egészségügyi bizottság elébe.

Midőn most e megbízásnak eleget óhajtok tenni, előre kell becsátanom azt, hogy e kérdés fontossága ma már vita tárgyá nem lehet. Annira áttent már ez a köztudatba, hogy teljesen felesleges újabb statisztikai vagy másféle adatokkal bizonyítani a tüdővész elterjedését és az általa okozott mindennemű károkat. Ezért a kérdésnek ezen oldalán nem is foglalkozván egyszerűen kifejezést adok azon véleményemnek, hogy a *tüdővész legyűdése első rendű állami és társadalmi feladat* és meg vagyok győződve a felől, hogy e tekintetben velem minden értelmes ember egyetért.

Annál bővebb megvilágítást igényel a kérdés másik oldala, hogy tudniillik micsoda eszközök állanak rendelkezésünkre a tüdővész ellen való küzdelemre s mi módon lennének azok alkalmazhatók.

Moson vármegye főorvosa és vele együtt Moson vármegye közönsége azt javasolja, hogy törvényt kell alkotni az iskola-orvosi intézménynek az elemi és középiskolákra való nagyobb mérvű egyöntetű kiterjesztése iránt és továbbá az illetékes tényezők közreműködésével ki kell dolgozni egy elemi iskolák tananyagába beilleszthető „egészség-tani káté”, amelyből már a szene tanuló ifjúság elsajátíthatja az egészséges életmód elemi szabályait.

Tekintetes Bizottság! Valóban nagyon boldog volnék, ha egészen röviden azt mondhatnám, hogy ez a helyes út és mód, fogadjuk el, támogassuk Moson vármegye javaslatát és intézzünk mi is hasonló tartalmú feliratot a Miniszteriumhoz. Bizonyára ez lenne a kérdés legényelmesebb megoldása is. De sajnálatlall kell megállapítanom, hogy Moson vármegye határozatát, részben az ő saját indokolásánál fogva, részben egyéb okok alapján nem tehetem a magamévá, legalább olyan formában, amint ez hozottát, nem.

Lásuk, mivel indokolja Moson vármegye az ő javaslatát.

Megállapítja mindenekelőtt, hogy az eddig e téren tett preventív intézkedések semmi eredményre nem vezettek. Ebben teljesen igazra van.

Azt mondja továbbá, hogy a már hazánkban is tagadhatatlanul szép eredménnyel működő tüdővész gyógyító szanatóriumok még oly kevés számmal vannak, hogy *a betegek túlnyomó része magára hagyatva többnyire kellő tanács, anyagi segély és támogatás nélkül szynylik, veszélyeztetve*

hőnyvesztésnek testi épiségi és csökkentve évről-évre hasáink munkabírói lakosságának számát. Jegyezzük meg itt röviden, hogy ez állítás utolsó részét teljes egészében alálrhatjuk, de azt, hogy a sanatorioriumok szép eredménnyel működőnek és a tüdőbetegét állandóan meggyógyíthatják, vagy legalább tartósan munkaképessé tehetnek, nagyon sok okunk van kétségbe vonni. Nincs idő rá behatóan foglalkozni a kérdés ezen oldalával, csak röviden jelzem azon fel fogásomat, hogy a sanatorioriumokban sokan visszanyerik egészségüket és továbbra is állandóan megőrizhetik azt, ha módjukban van azután még éveken át a megfelelő kényelmes életet folytatni és ha van annyi bölcsességök és morális erejük, hogy ezt valósággal meg is teszik. De egészen illuzóriusok a sanatorioriumi eredmények azokra nézve, kik onnan javult állapotban kikerülve ismét fárasztó munkával, rossz viszonyok közt kénytelenek megkeresni kenyereket. Ezek minden kétségét kizárólag visszaesnek és rövidbe-hosszabb idő múlva elpusztulnak. Pedig éppen az ilyenek vannak nagyobb számmal, ezekből kerül ki az évi 50,000 tüdővész halott.

Ezek után elődjai az indokolás, hogy a tüdővész elleni küzdelem eredménytelenségének oka hazánkban a szegénység, a nép tudatlansága, merov elzárkózása a felvilágosító törekvések ellen, az alkoholizmus, a közeli rokonok házasága. Az utolsó szög igaz van, legfeljebb a közeli rokonok házaságához tehetőek azt a megjegyzést, hogy ez a többiekhez kepest esélyebb szociális jelentőséggel bír.

Látható, hogy az indokolás egész helyes után jár az eredménytelenség okainak megállapításánál. Sőt azt is elismeri, hogy a felnőttek kioktatását, felvilágosítását első törekvések eredményre nem vezettek. És éppen ezzel indokolja első sorban azon javaslatát, hogy az oktatást és felvilágosítást az elemi iskolában kell kezdeni, még pedig öt módon, hogy *„meg kell ismertetni a nép gyermekével a betegség terjedésének módját, a terjedés megállításának biztos eszközeit.”*

Álljunk meg itt egy percre Mindenekelőtt szeretném tudni, van-e komoly szakember, aki azt hiszi, hogy a tüdővész terjedésének módjával és a terjedés megállításának biztos eszközeivel tisztában van, nem is szóva arról, hogy az állítólagos biztos eszközök egyáltalában keresztülvihetők-e a ha igen, akkor azok a nép gyermekével rövid mon kényen érthető szabályok alakításában közölhetőek-e és végül az így közölt szabályokat a nép gyermeke valóban magáévá teszi-e.

Ismeretes, hogy a tüdővész terjedési módjai a tudomány előtti még vita tárgyát képezik. Vitz tárgyát képezi az is, hogy a fertőzésnek a betegség előállításánál a többi nagy horderejű tényezőktől mentes, mennyi jelentősége van. Maga a fertőzés természetét sincs teljesen tisztázva. Szóval egész sereg nagyfontosságú kérdést kellene megoldani odáig, hogy azokból valami kialakuljon, ami a nép gyermekével közlendő lenne. És még ha rövidesen ide jutnánk is, várható-e, hogy a minden előismeretek nélkül szűkölködő, habonás mesékkel telített gyermeki elme jobban magáévá teszi majd azokat a szabályokat melyek, az indokolás bevallása szerint, a felnőtteknek hiába taníttatnak.

Azt hiszem, hogy azok az okok, melyek a felnőttek egészségügyi tanítását eredménytelennek teszik, épp úgy meg vannak a gyermeknél és pedig fokozott mértékben.

Mielőtt tovább mennék, foglalkozom kell egy ellenvetéssel. Azzal tudnillik, hogy *lehetnek éppen olyanok, akik a felnőttek* (ide értem a középiskolai tanulókat is) *egészségügyi oktatását nem tartják eredménytelenné.* Ki kell mutatnom, hogy e téren komoly eredményről szó sem lehet.

Orvosok előtt nem igen szorú ez bizonyításra. Minden orvosnak ezer meg ezer tapasztalata van abban a tekintetben, hogy egy a beteg, mint annak hozzátartozói, valamint a nagy közönség mennyire nem értik meg a legegyszerűbb egészségügyi rendszabályokat. Csak egy orvosi utasítást a beteg-ágyank is szerfeleképpen lehet fel fogni és magyarázni az illeték betátság, értelmi foka és előképzettségé szerint. Sok függ az orvos egyéni képességétől is. Mikor egy gyomor-, szív- vagy tüdőbajos embernek utasítást adunk arra nézve, hogy miként éljen, mihez tartsa magát, a legmivelőbb osztálynál is szinte felgyőzhetetlen akadályokra bukkanunk. A kivételnél semmi sem történik úgy, amint akarunk, mert a beteg legtöbbször még sem értett bennünket. Hiszen éppen ez a körülmény teszi szükségé-e

legtöbbször az idült betegségekben szenvedők sanatorioriumokban való közlését. És még rosszabb a helyzet olyanokkal szemben, akik egészségügyi tanfolyamra jártak és egészségügyi munkákat olvastak. Az ilyenek minden életlani és kortáni alapismeretek híjával a legképtelenebb viládba és magyarázatokba bocsátkoznak, sokszor még meghaladták és félreértett hipotéziseiket rántanak elő fegyver gyanánt, máskor a sok tényező közül egyhez, a nekik legjobban tetszőhöz, vagy a legdivinosabbhoz ragaszkodnak görcsösen. Ilyen például manapság a fertőzéses és a bakterium. És a maguk szempontjából igazuk is van. Mit tudnakők, még a legtanulatibb is arról, hogy az egészséges és beteg emberről szóló tudomány éppen úgy alá van vetve a fejlődésnek, más szóval a változásoknak, mint a természetudományok bármelyik ága, mint maga az egész természet. Mi magunk tudjuk legjobban, hogy miként változnak felfogásaink néhány év alatt ugyanazon kérdésben, micsoda kritikán kell keresztülmenni egy-egy újabb kortáni ítéletnek, vagy gyógy módnak, míg végre igaznak tekinthetjük azt és még akkor sem lesz az örök időkre megdönthetően.

Micsoda tudomány az ilyen, vetik ellen a laikusok? Olyan tudomány, feleljük rá, mint a többi, mint a fizika, biológia sőt akár a matematika, mert még ez a legexaktabb is képes a fejlődésre. Sőt azóta mondható az orvosi tudomány is igazán tudománynak, mióta természetudományi alapra helyezkedve a dogmatikus korlátoltság biztosságából kivergődött és fejlődés-képes lett.

Es éppen az az érdekes, hogy ezzel eredményeiben nem lett bizonytalanabb. Sőt bátran állíthatjuk, hogy az orvosi tudomány nagy eredményei éppen a dogmák elhagyásának köszönhetően kapcsolódnak éppen úgy, mint a technika haladására kapcsolódik a természetudományok fejlődéséhez.

Nem tartozik ide e kérdés további fejtegetése. Csupán arra óhajtottam rámutatni, hogy egészségügyi javaslat dogmatikus szabályok bomogtatásával elérni nem lehet, minden ilyen törekvés meddő és eredménytelen, amint azt az eddigi e nomú kísérletek világosan igazolják.

Ha a tüdővész terjedése ellen komolyan akarunk valamit tenni, vissza kell térnünk oda, ahol az indoklás a baj okait igen helyesen feltárja, de azokból a következtetést levonni nem meri vagy nem akarja. Nézzük csak ezeket az okokat a lássuk, nem volnának-e azok elháríthatók. Mert ha igen, úgy egyenesen erre kell törekednünk és nem szabad melléktekintetekből tetsékléssé eszközöket a kérdés végeze elől kitérünk. Ha a tüdővész csakugyan olyan általános szociális veszedelem, amilyennek állítjuk -- pedig az -- akkor állnának és társadalomnak meg kell ragadni hahozás nélkül azokat az eszközöket, melyek célra vezetnek, de viszont nem szabad túrni olyan eljárások alkalmazását, melyek rosszabbak a semminél, mert tenni látszanak valamit ott, ahol voltaképpen nem történik semmi.

Az említett okok a nép szegénység, tudatlansága és az alkoholizmus.

Az első a szegénység természetes folyománya, a másodiknak a tudatlanság. Emberről ismét önként folyik a felvilágosító törekvések elleni merov elzárkózás. Az alkoholizmusnak megint, legalább részben a tudatlanság és szegénység az okai, mert a művelteit ember nem talál más élvezetet nyomorúságos életében, mintha a mámor gőze által rövid időre legalább egy szebb világba költözik. Hogy az egészségnékünk tükrötételével jár, az igen kevésbé agaszta, mert voltaképpen nincs veszteni valója semmi. Végéreményben oda jutunk, hogy egy a szegénységnek, mint az ezzel járó alkoholizmusnak ösoka a tudatlanság. A tanult, nevelt ember többet szeretet, emberibb, egészségesebb életmódot biztosítat a maga és családja részére, több élvezetet talál az életben jónomán is, nem kénytelen feladást a pusztító alkoholban keresni Ezek mind ismeretes, bizonyításra nem szoruló tények.

Aki tehát a tüdővést, azt a par excellencia szociális betegséget le akarja gyógyi, valójában a *tudatlanság megszüntetésével* kell kezdeni munkáját.

Emellett természetesen szóba jöhetnek bizonyos kormányhatósági intézkedések, melyek a szociális nyomor megszüntetésére, vagy az alkoholizmus terjedésének megakadályozására irányulnak. De világos, hogy eféle intézkedések csak akkor alkalmaszhatók eredményre, legalább alkotmányos államban

csak akkor, ha azok a nagy közönség, a nagy néptömegek akarátának kifejezői. Ezen népkarát megnyilatkozása megint a nép értelmi fokától és tanúságától függ. Látható, hogy **minden ide tartozó kérdés végeredményben a népnevelés kérdéséhez vezet.**

Foglalkozunk kell tehát azzal, hogy mi az oka a nép tudatlanságának? Nagyon egyszerű rá a felelet: **kevés az iskola s ami van, az is rossz.** Hogy milyen kevés az iskola Magyarországon azt mindenki tudja, de hogy milyen rossz, ami van, arról nagyon kevés embernek van fogalma.

Első hiba, hogy nagyon sok gyermek jár egy osztályba. Még nálunk Debreczenben sem ritkaság, hogy 60—70-en szoronganak egy szűk teremben. Hogy ilyen körülmények közt még a legjobb tanító is művelhessen valami okos dolgot, az ki van zárva. Ha a külcimre, szülők és felsőbb hatóságok melegezésére dolgozik, oh akkor tud eredményt felmutatni. Hiszen nem kell egyebet tennie, mint egy sereg bibliai történetet szajkó módra elreccseltatni, írást-olvasást begyakoroltatni, néhány fura-fangos, a gyermeki elemnek rendezés tulnéhez számtani feladatot megoldatni, től vagy oláh gyerekekkel néhány magyar verset elvuttatni s meg van a dícséret, talán még egy kis jól eső jutalom is. De hogy azt a fejlődő kismembert rávegye arra, hogy meglessa azt, ami körülte van, hogy gondoljon is afelől valamit, hogy megpróbáljon véleményt alkotni magának valamiről, hogy felismerjen valamit a természet törvényeiből, hogy meglessa valamennyire a dolgok összefüggését, hogy megtanulja a saját érdekét összefüggésbe hozni másokéval, s ilyenformán neccak tanulja az emberszeretetet, hanem gyakorolja is: efelének nyoma sincs.

Arról, hogy az egyes gyermek értelmi és érzelmi világa tekintete jöjjessen, még álmolni is merészes volna. Minderre nincs mód, nincs idő, fárasztó is és nem fizetnek meg érte.

Másik nagy hiba, hogy a mai népiskola a helyett, hogy a miszticizmusra már természetnél fogva, talán az otthoni benyomások folytán is nagyon hajlandó gyermek értelmét tisztább, realisabb légkörbe vezetné: ennek épen az ellenkezőjét teszi.

Már a 6—7 éves gyermek azt tanulja, hogy Isten 6 nap alatt teremtette a világot semmitől, hogy Mózes vesszejével forrást fakasztott a sziklából, hogy Lóth és felesége kővé váltak, hogy Jézus feltámasztotta a halottat és ő maga is feltámadt, a vizet pedig borrá változtatta és számtalan eflét. Azonkívül pedig még szentekkel, ördögökkel, angyalokkal és mindenféle lehetetlen lényekkel is megismerkedik. És tanulja mindent **Komoly tanítvány** gyanánt, még jó, ha a tanító megjegyzi, hogy ma már csodák nem esnek. Tehát csupa természetellenes dolgok azok, amelyekkel a gyermeki elme megélt. Ezekhez jön még a sok, hazuról hozott babona, tündérmese s más eflé, úgy hogy méltán csodálattal kell eitelniük az Isten mérhetetlen bölössége fölött, mely az ily módon megnevelt gyermekekől csak valamennyire értelmes embereket is képes előállítani.

Ilyenek a legjobb iskolák. Hogy milyenek lehetnek a többiek, arról egy kis képzelő tehetséggel fogalmat alkothat magának mindenki. És óriási területet vannak szegény hazáinknak, ahol meg semmiféle iskola sincs.

Lehet-e már most azt várni, hogy az ilyen iskolák hatása alatt fejlődő gyermeki elme a betegség terjedési módját s egyéb ide tartozó dolgokat nem csak megért, hanem azt még odahaza szüleiével, ismerőseivel is megérteti?

Nem jobbák a viszonyok a középfokú tanításnál sem. Ugy a gimnáziumban, mint a realiskolában igen mostohán bánunk el önnön magunkkal. Az érettségit tett fiatal ember tudja, hogy Achillesnek milyen pajza volt, vagy hogy egy léghajó magasságát hogyan kell kiszámítani, de fogalma sincs arról, hogy saját teste micsoda anyagból van, sejtelve az a felől, hogy miért tud megállni a lábán vagy mi módon érez meg hideget-meget. És ezekkel akarjuk mi a betegségek előállítását megértetni?

Legyen szabad hivatkoznom itt 12 éves tanári multamra és tapasztalataimra. Tanítottam a debreczeni reál. tanítóképezdén az emberi élettant és egészségant, az akadémián közegészségant és törvényeségi orvostant 12 éven át, a gimnáziumban egészségant 2 évnél. Az egész idő alatt a legmelegebb érdeklődést tapasztaltam előadásaim iránt az ifjúságnál.

Ez nagy gyönyörűségemre szolgál. De annál leverőbb

hatást gyakorolnak rám a vizsgák és colloquiumok, mikor látam, hogy fáradózsáim legnagyobb része meddő volt. Tanítványaimmal olyan zavaros fogalnakat találtam, hogy közel voltam a kétségbeeséshez, látva, hogy mindennek én vagyok az okozója.

Meg vagyok győződve a felől, hogy minden egészséganti, vagy betegségekéről szóló tanítás meddő és cédítvesztett lesz mindaddig, míg az egész népnevelés az eddigi alapot elhagyva, a természetudományi realis alpra nem helyezkedik és az emberi szervezet megismertetésével behatóan nem foglalkozik. Ebben és csakis ebben látom lehetőséget annak, hogy idő multával olyan nemzedék jöjjön fel, mely a tudóvsz és egyéb pusztító betegségek terjedése ellen a harcot a siker kilátásával felvehesse.

Reformálni kellene tehát az egész iskolagyűjt és pedig egy a népnevelést, mint a középfokú oktatást. Szükséges, hogy az ország minden részében elegendő számú népiskola állítsanak fel, osztályonként legfeljebb 25 növendékkel, hogy a tanító mindenikkel, egyenként foglalkozhasson. Az elemi iskolában „egészséganti kate” tanításra semmi szükség sincs, hanem szükség van arra, hogy a gyermek megtanuljon értelmesen gondolkodni és hogy minden misztikus babonától megszabadulva természetben magának igaz belső vallásos érzést a természet jelenségeinek megfigyelése, annak törvényei megismerése alapján és ilyen módon tanulja meg színpnek látni a realis életet.

A felső népiskolában a klasszikus nyelvek, történelem és földrajz rövidebbre fogásával az első helyet a természetudományoknak s ezek keretében az emberi bonc- és élettannak kell juttatni. Ilyen alapozás után a magasabb osztályokban eredménnyel lesz tanítható az egészségant és ennek keretében a tudóvsz, valamint más fertőző bántalmak terjedése elemi védekezés.

Hogy mindez megvalósulhasson, világos, hogy a népnevelés egész körét magának az államnak kell kezébe vennie. A felekezetek anyagilag sem volnának képesek erre, de nem is igen gondolható, hogy a megfelelő buzgalmat tanúsítsanak e tekintetben. **Csupán a természetudományi alpra helyezett kötelező állami ingyenes népoktatás lesz képes olyan nemzedéket nevelni, mely a könekedési esakbók és forgalom nagyarányú fejlődésével együtt növekvő vessedelmét a tudóvszának és egyéb fertőző bántalmaknak legyőzhesse.**

Az előadottak alapján bátorodom a következő határozati javaslatot elfogadásra ajánlani.

Határozati javaslat:

A törvényhatósági bizottság Moson vármegye közönségének 162. bú. sz. határozatában a formában, amint az hozottot, 102. alisp. sz. magáévá nem teheti, hanem ennek kapcsán, áthatva azon tudattól, hogy a tudóvsz terjedésének óriási szociális vessedelme, valamint közegészségügyünk egyéb hiányai is csupán radikális eszközökkel háríthatók el, belátva, hogy a célzó végző kormányhatósági intézkedések mellett is csupán a népnevelés kérdésének végleges rendezésével közelíthető meg: a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterhez feliratot intéz oly értelemben, hogy terjesszen a törvényhozás célú egy törvényjavaslatot a természetudományi alpra helyezett kötelező állami ingyenes népoktatás mielőbbi létesítése tárgyában, nemkülönben törvényhozásilag intézkedjék afelől is, hogy a középfokú oktatás az egész vonalon természetudományi alpra helyeztessék.

Egyidejűleg a törvényhatósági bizottság, a felirat egy példányának áttétele mellett megkeresi az összes törvényhatóságokat hasonló tartalom felirat felterjesztése iránt.

Debreczen, 1910 január 10.

Dr. Tüdös,
titási főorvos.

A helyemtenyésztes érdekében.

6514—1910. szám.

Tekintetes földgarmesteri hivatal!

Az idej helyemtenyészteséhez szükséges helymértét a legközelebbi napokban kiosztjuk.

Amidőn ezt bátor vagyok a tekintetes hivatalnak nagybecsű tudomására hozni egyben sajnálattal mondom el, hogy még mindig akadnak sokan, akik ugyszólván lehetetlenné teszik a mel-

lékes keresetre olyannyira ráutalt szegény népnek a gubótermelést.

A legtöbb helyen ugyisólván általános a panasz, hogy a jobbmódúak folytonos gubóoldással igyekeznek elkedvetleníteni a szegényeket a selyemtenyészéstől, mintha bizony lealázó volna bárkire is, ha anyagi jólétét tisztességes munkával iparkodik gyarapítani.

E mellett gyakori azon sajnós eset, hogy különösen az utcákon álló szederfákról ellenzik a lombszedést, sőt különféle ártalmas folyadékkal hasznavehetetlenné teszik a szederfák lombját.

Sokszor előfordul még azon visszasság is, hogy némelyek csak azért vállalnak selyembornyót, hogy a házaik előtt álló szederfáknak lombzásához fentársíák maguknak a jogott. Tenyészés közben azonban eldobják a hernyóknak nagy részét, minek következtében alig néhány kilogramm gubót hoznak beváltásra. Ezen furfangos fogást azért teszik, hogy a házuk előtt levő szederfáknak gyümölcsét felhasználják pálinkafőzésre.

Az itt ismertetett sok irányú rosszakarral szemben okvetlenül védelembe kell vennünk azon szegényeket, akik selyemtermelésre szívesen vállalkoznak.

Kétszeres szigorral érvény szerzendő tehát az 1894. évi XII. t.-c. 95. szakaszának d) pontjában foglalt rendelkezésnek, mely a közterületeken, utcákon és közutak mentén álló szederfáknak szabad lombzását biztosítja a selyemtenyészőknek. A most hivatkozott törvénybe ütköző kihágások elbírálásánál pedig olyan példa volna statuálandó, mely megszüntetné vagy legalább nagyban mérsékelné a kihágásokat.

Véleményem szerint a szegény selyemtenyészők a kiméletlen zaklatások ellen leginkább úgy volnának megóvhatók, ha a törvény gyakori kihirdetésével tudtára adatnék a közönségnek, hogy minden selyemtenyésző szabadon szedhet lombot az utcákon, köztereken lévő szederfákról, tekintet nélkül arra, hogy foglalkozik-e hernyóneveléssel vagy nem az illető, akinek a háza előtt állanak a szederfák.

Mellegen kérem tehát a tekintetes polgármesteri hivatal, miszerint méltóztatnék ez irányban kegyesen intézkedni és az előforduló lombszedésgátlási esetek elbírálásánál a legnagyobb erővel eljárni.

Ezzel kapcsolatban még arra is bátorodom kérni a tekintetes hivatal, miszerint kegyeskednék rendelkezni, hogy a selyemtenyészők jelentkezésére vonatkozó felhívást is doboltassák minél gyakrabban a városban és ugyanezen alkalomkor

nyomatékosan adják tudtára a népnek, hogy indokolatlan gunyóldásokkal ne riasszák el a szegény embert a selyemtenyészéstől, mely eléggé tisztességes foglalkozás és biztos mellékkeresetet nyújt.

Végül kérem intézkedni, hogy az egészen fiatal, 10 centiméter átmérőjű törzssel nem bírós és így lombzedésre még nem alkalmas szederfákat oltott mész és rézgálic keverékkel permetezzék be, mert a tenyészők az ilyen gyenge fákról is leszedik a lombot és ezzel tönkreteszik azokat.

Az ügyet ismert jóindulatu támogatásába ajánlván és tett nagybecsü rendelkezéséről szíves értesítést kérve, maradtam teljes tisztelettel

Szekszárd, 1910 évi április hó 5-én. *Benzerdij s. k.*

6908—1910 sz.

Hirdetmény.

A városi árvaszék által elkészített 1909 évi gyámpénztári mérleg Roncsik Lajos főszámvevő ur hivatali helyiségében 15 napi közzslemle kitétetve, annak megtekintésére a közönséget felhívja Debreczen, 1910 május 19.

a városi tanács.

!! MEGJELENT !!

□ A VÁROSI TANÁCS KIADÁSÁBAN □

**DEBRECZEN SZAB. KIR.
VÁROS ÉRVÉNYBEN LÉVŐ
SZABÁLYRENDELETEI-
NEK GYŰJTEMÉNYE.**

Az 564 oldal terjedelmű vaskos kötet ára

2 KORONA.

Kapható a városi könyvnyomda-vállalat iró-
dájában. **Kossuth-utca, városház-épület.**

Alapítattott 1561.

Telefon: 270.

« DEBRECZEN SZAB. KIR. VÁROS » KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA. (VÁROSHÁZÉPÜLET, KOSSUTH-UTCA.)

A modern technika legújabb vívmányaival felszerelve, készit mindenféle nyomtatványokat a legedzsebbig, jutányos ár mellett. ☺☺☺☺☺

Meghívók, eljegyzési kártyák, üzleti nyomtatványok, körlevelek a legizlesebben állittatnak ki. — Vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan eszközöl. ☺☺☺

Tartós betűrebből készült tömöntvényekkel helybeli és vidéki nyomdáknak, könyvkötőknek jutányos árért rövid idő alatt szolgálunk.